

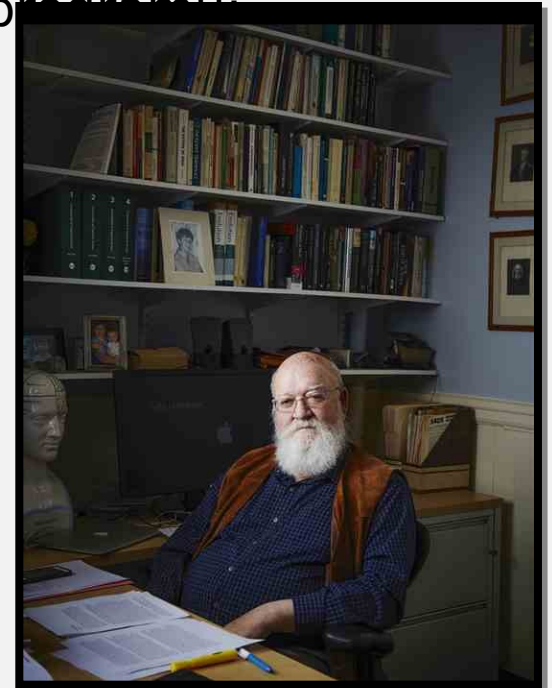

Naturalistické tendencie v Dennettovej filozofii vedomia

Mgr. Katarína Sklutová
Katedra filozofie a dejín filozofie
Filozofická fakulta UK v Bratislave

Úvod

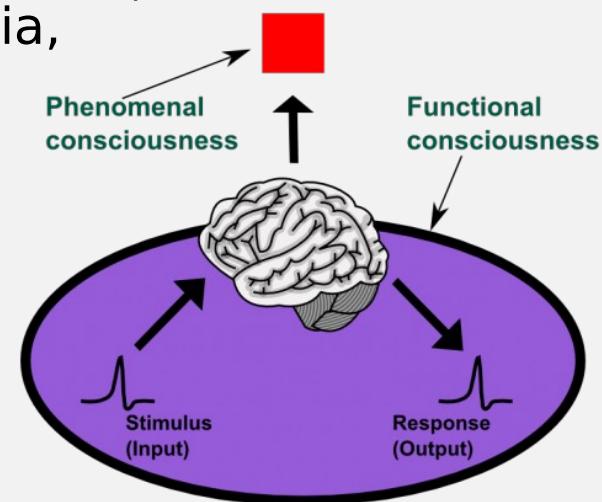
- **Cieľ príspevku:** analýza kľúčových znakov Dennettovej naturalistickej koncepcie vedomej skúsenosti.
- **Východiskový predpoklad:** Dennettovým primárnym zámerom je naturalizácia skúsenosti prostredníctvom nahradenia “ťažkého problému” tzv. “ťažkou otázkou”: *A čo sa stane potom?*
- Dve roviny Dennettovho naturalistického prístupu
- **Negatívna a pozitívna.**
 1. Súčasný charakter problému vedomia
 2. Kritika karteziánskeho materializmu
 3. Model viacnásobných návrhov a “sláva v mozgu”
 4. Ťažká otázka ako cesta k naturalistickému vysvetleniu vedomej skúsenosti

Súčasný charakter problému vedomia

- **Od 90. rokov 20. storočia** – vedomie ako predmet rozsiahleho interdisciplinárneho výskumu.
- v súčasnosti je v popredí **naturalizovaná filozofia mysle** (Horst 2009; Hříbek 2017; Jorgensen 2018).
- **Problém pre naturalistické vysvetlenie vedomia:**

“(Tá)žka problém vedomia ako problém kognitívnych a behaviorálnych funkcií (aké je to, kválie, blízke skúsenosti – perцепčná diskriminácia, subjektívna vedomá skúsenosť, kategorizácia, interný prístup, verbálna výpoveď - stále môže zostať ďalšia nezodpovedaná otázka: **Prečo je výkon týchto funkcií sprevádzaný skúsenosťou?**” (Chalmers 1995, 5)

Kritika karteziánskeho materializmu -

Karteziánske divadlo -

metaforická predstava miesta v mozgu, kde k vedomiu dochádza.

- **Pretrvávajúci spôsob uvažovania o vedomí:**

Karteziánsky materializmus -

“názor, ku ktorému dospejete, keď odmietnete Descartov dualizmus, ale nezrušíte predstavu ústredného (ale

Karteziánske divadlo v ktorom sa všetko spája (...)" (Dennett 1991, 107)

- **problém subjektivity** - kdekoľvek existuje vedomá myseľ, existuje uhol pohľadu;
- je potrebné rozdeľovať medzi **osobnou** a **podosobnou** úrovňou vysvetlení.
- **chyba mnohých teoretikov** - stavy na osobnej úrovni sú stavmi *sui generis*.

Model viacnásobných návrhov a “sláva v mozgu”

Model viacnásobných návrhov (Dennett 1991):

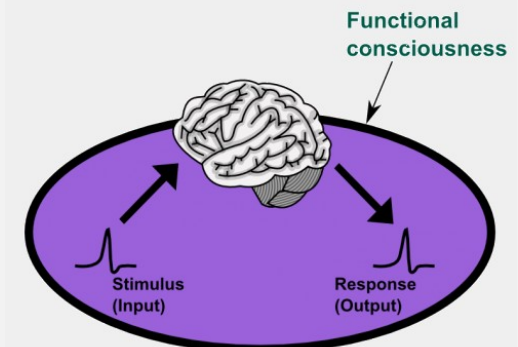
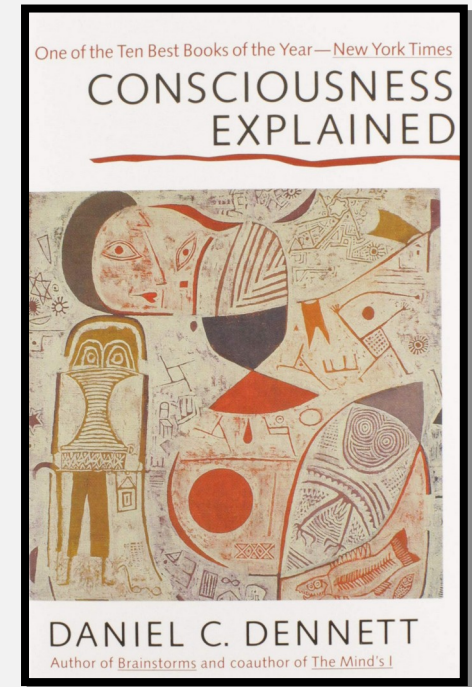
- v ľudskom mozgu je **masívny, paralelný proces**, v ktorom sa nachádza naraz niekoľko paralelných prúdov tzv. “**informačných obsahov**”.

Teda:

- **neexistuje jediný prúd vedomej skúsenosti**, ale len paralelný prúd **konfliktného a neustále revidovaného obsahu**, ktorý sa tvorí na mnohých miestach v mozgu;
- práca jedného subjektu je **rozdelená a distribuovaná** v čase a priestore medzi „**špecializované, menšie agentúry**” v mozgu.

Pri naturalistickom vysvetlení sa tak musíme dostať **za vedomie a subjekt**:

“S čím musíme byť napokon konfrontovaný je

Model viacnásobných návrhov a “sláva v mozgu”

Metafora “slávy v mozgu” - “vedomie je skôr sláva než televízia” (Dennett 2005):

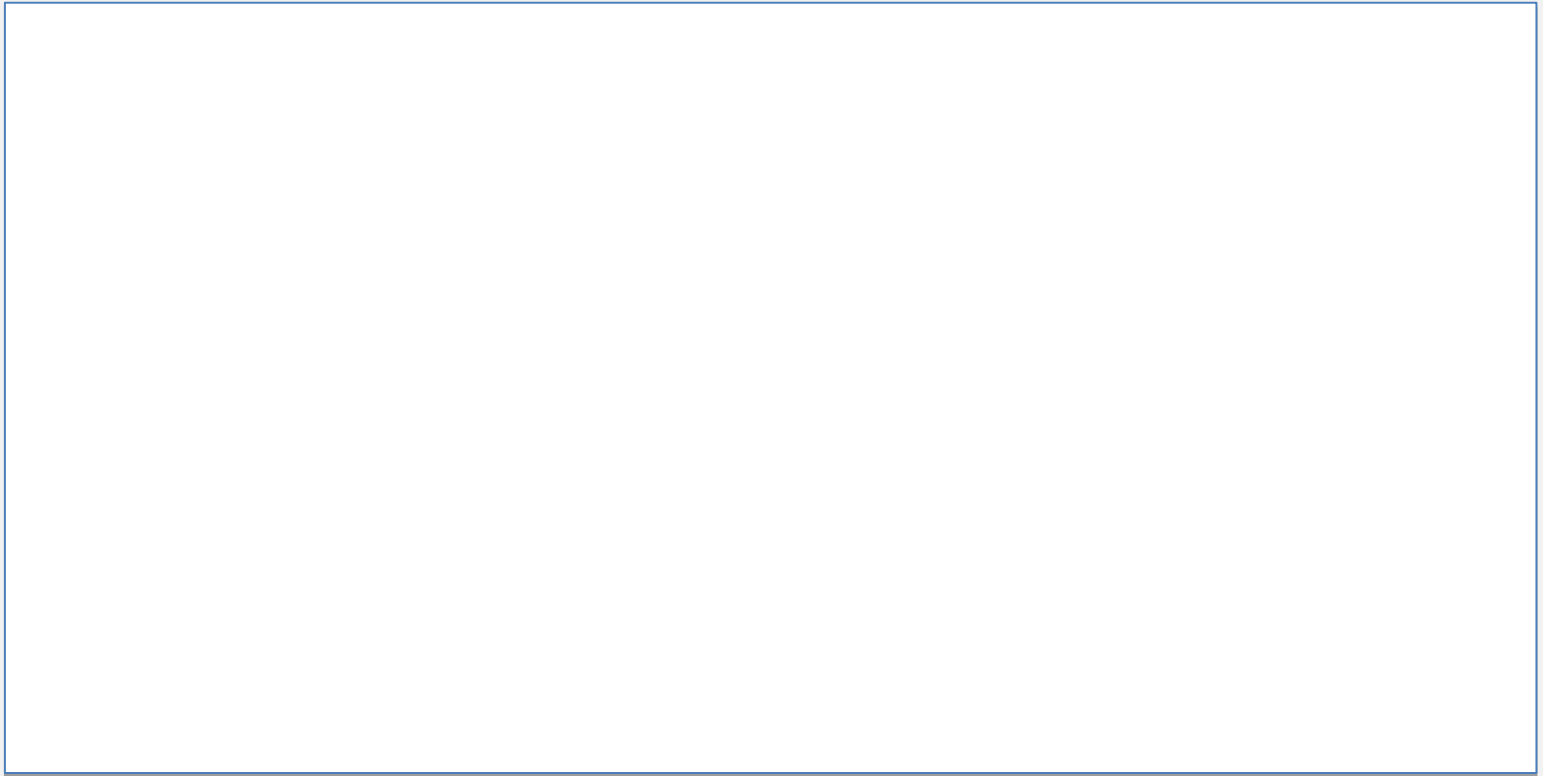
- vedomie nie je presne načasovaným prechodom v mozgu, **prichádza v stupňoch**, t. j. postupne sa obsah stáva vedomým, čím získava dočasný **vplyv**;
- vedomie nie je príčinou, ale **účinkom** - obsah sa stáva vedomým vtedy, keď je k **dispozícií** pre ďalšie kognitívne procesy a funkcie;
- to, ako dlho zostane nejaký obsah vedomí závisí od tzv. **detekcií** - najvplyvnejším

Vedomie ako *sequelae*: nástroj na inštruovanie takýchto detekcií je jazyk.

“Vedomie (...) je rozdielny vplyv rôznych obsahov na procesy ovládajúce telo agenta zloženého z týchto procesov, ktoré nám retrospektívne dokážu povedať o niektorých z nich. To, o čom nám neskôr môžu povedať, je do značnej miery záležitosťou toho, ako sme detekovaní - alebo ako sa sami detekujeme - pri chrení viacnásobných návrhov.” (Dennett, Akins

Ťažká otázka ako cesta k naturalistickému vysvetleniu vedomej skúsenosti

- Paobraz britskej vlajky.

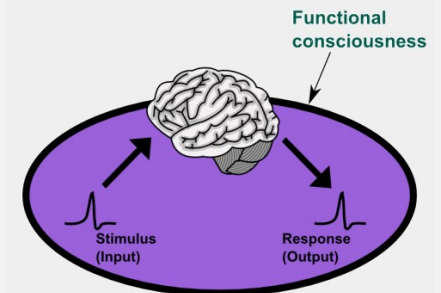
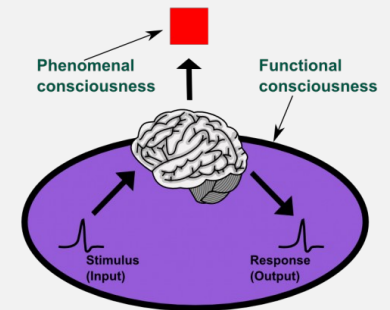

Ťažká otázka ako cesta k naturalistickému vysvetleniu vedomej skúsenosti

- **Ťažký problém** - skúsenosť iluzórneho pruhu spočíva v existencii fenomenálneho charakteru skúsenosti.
- Ak zvažíme túto možnosť, vysvetlili sme, **ako k ilúzii červeného pruhu dochádza?**
- Dennett tvrdí, že nie, pretože sme si nepoložili tzv. **“ťažkú otázku”**:

“A čo sa stane potom?” (...) Veľa teoretikov vedomia sa zastaví v polovici teórie. Ak chcete mať celú teóriu vedomia, toto je [ťažká] otázka, ktorú si musíte položiť a odpovedať na ňu, po tom, čo ste dodali nejaký predmet ‘do vedomia’ (...) Ak sa namiesto toho iba zastavíte a vyhlásite

- To **čítať** znamená, že nechali ste úlohu vysvetliť skúsenosť, musíme **vysvetliť nevedomý proces**, ktorý ju tvorí a zároveň musíme vysvetliť, **čo vedomá skúsenosť robí**, t. j. musíme vysvetliť jej vplyv na ďalšie kognitívne

Ťažká otázka ako cesta k naturalistickému vysvetleniu vedomej skúsenosti

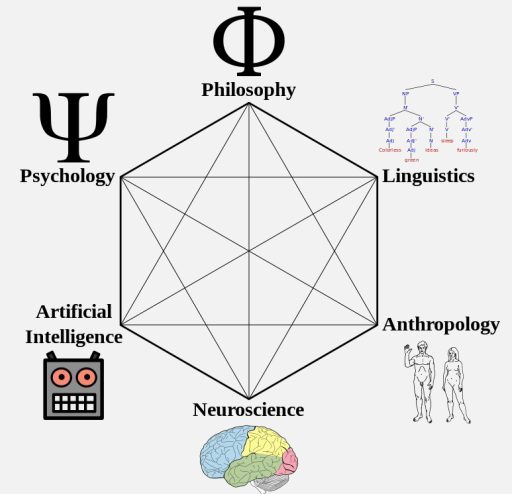
Vysvetlenie iluzórného červeného pruhu:

“Váš mozog ‚premietne‘ neexistujúci červený pruh do sveta (...). **Fenómén vo vás, ktorý je za toto zodpovedný, nie je červeným pruhom.** Je to **reprezentácia** červeného pruhu v nejakom neurónovom systéme reprezentácie, ktorý sme zatiaľ nelokalizovali a zatiaľ nevieme, ako ho dekódovať, ale môžeme si byť celkom istí, že to nie je ani červená, ani pruh. **Neviete, čo zapríčiňuje, že sa Vám zdá, že vidíte červený pruh** vonku vo svete, a na základe toho ste v pokušení prepadnúť (...) nesprávnemu uvedeniu zdroja: nesprávne vysvetlite vaše zmysly (úsudky, presvedčenia, viery, inklinácie) tak, že vidíte červený pruh ako vznikajúci zo subjektívnej vlastnosti (...), ktorá je **zdrojom** vášho úsudku, aj keď v skutočnosti ide len o krok späť. Ide o vašu **schopnosť opísať** ‚červený pruh‘, váš úsudok, vašu ochotu robiť tvrdenia, ktoré ste práve urobili, a vašu emocionálnu reakciu (ak nejakú) k ‚červenému pruhu‘, ktorý je zdrojom vášho presvedčenia, že *je* tu subjektívny červený pruh”

Záver

- **Ťažká otázka zohráva kľúčovú úlohu v rámci Dennettovho naturalistického programu:**
 - a) jej ignorovanie vedie ku karteziánskemu materializmu;
 - b) model viacnásobných návrhov, resp. “sláva v mozgu” je priamou odpoveďou na ťažkú otázku.

- **Ťažká otázka** - *metodologická stratégia* vychádzajúca z Dennettovho presvedčenia, že **Nerevolučná veda** objaví štruktúry vysvetlenia pre také **depresívne nepochopiteľné javy**, ako je napríklad reprodukcia, metabolizmus, rast a samoregenerácia. Aj keď je možné, že budeme musieť zvrhnúť túto vedu, aby sme zodpovedali za vedomie, **mali by sme najskôr preskúmať predvolené možnosti**. Toto je **pragmatická politika naturalizmu**, nič viac. A keďže už máme veľa dôkazov o tom, že príroda vymyslela **hojnosť skratiek a nepriamych trikov**, aby pomohla zvieratám vyrovnáť sa so zložitosťou ich prostredia, bolo by múdre najskôr skontrolovať. **či sme nieako**

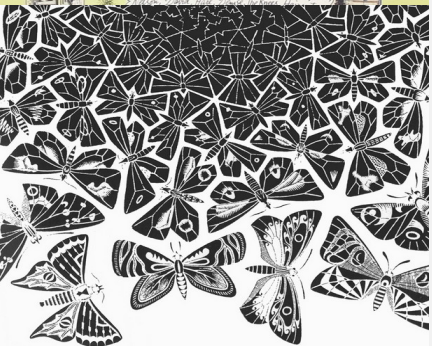
One of the Ten Best Books of the Year—New York Times

CONSCIOUSNESS EXPLAINED

Sweet Dreams

Philosophical Obstacles to a Science of Consciousness

FROM BACTERIA TO BACH AND BACK

The Evolution of Minds

DANIEL C. DENNETT

Ďakujem za pozornosť

Literatúra

Dennett, D. C.: *Consciousness explained*. Boston, MA: Little, Brown and Co., 1991.

Dennett, D. C.: *Sweet dreams: Philosophical Obstacles to a Science of Consciousness*. Cambridge, MA: MIT Press, 2005.

Dennett, D. C.: *From Bacteria to Bach and Back: The Evolution of Minds*. London: Penguin Books, 2018a.

Dennett, D. C.: Facing Up to the Hard Question of Consciousness. *Phil. Trans. R. Soc. B* 373: 20170342, 2018b [online]. Dostupné na: <https://dx.doi.org/10.1098/rstb.2017.0342> (Dátum návštevy: 11. 5. 2021)

Dennett, D. C.: Magic, Illusions and Zombies: An Exchange. The New York Daily, 2018b [online]. Dostupné na: <https://www.nybooks.com/daily/2018/04/03/magic-illusions-and-zombies-an-exchange/>

(Dátum návštevy: 2. 9. 2021)

Dennett, D. C., Akins, K.: Multiple Drafts Model. *Scholarpedia*, 3 (4): 4321, 2008 [online]. Dostupné na: http://www.scholarpedia.org/article/Multiple_drafts_model (Dátum návštevy: 11. 5. 2021)

Horst, S.: Naturalisms in Philosophy of Mind. *Philosophy Compass* (4), 2009, 219 – 254.

Hříbek, T.: *Jaké to je, nebo o čem to je? Místo vědomí v materiálním světě*. Praha: Filosofia, 2017.

Chalmers, D.: Facing Up to the Problem of Consciousness. *Journal of Consciousness Studies*, vol. 2, no. 3, 1995, 200–219.

Jorgensen, L. M.: Consciousness in Western Philosophy. In: Gennaro, R. J. (eds.): *The Routledge Handbook of Consciousness*. New York, UK: Routledge, Taylor &

Zdroje

Obrázky:

<https://www.johnsoncitypress.com/Education/2019/02/01/Philosopher-cognitive-scientist-Daniel-C-Dennett-to-speak-at-ETSU.html>

<https://www.jotdown.es/2015/06/daniel-dennet-its-hard-for-religious-philosophers-to-get-respect-from-who-are-themself-non-religious-philosophers/>

<https://www.amazon.com/Consciousness-Explained-Daniel-C-Dennett-ebook/dp/B01N807LD2>

<https://www.amazon.com/Sweet-Dreams-Philosophical-Obstacles-Consciousness/dp/0262541912>

<https://www.amazon.co.uk/Bacteria-Bach-Back-Evolution-Minds/dp/0241003563>

<https://www.sainsburywellcome.org/web/qa/tackling-hard-questions-neuroscience>

<https://www.susanblackmore.uk/consciousness-an-introduction/illustrations/>

<https://kalamvant.wordpress.com/2019/11/27/self-introspection/>

<https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-550d87e1d3aef3194c7ace40ef7c73d3>

<https://onebiteatatime.tumblr.com/image/242081604>

<https://photos1.blogger.com/x/blogger/5639/2020/1600/615733/unionjackafterimg.jpg>

https://en.wikipedia.org/wiki/Cognitive_science#/media/File:Cognitive_Science_Hexagon.svg